

Over Djambi.

DOOR

H. R. ROOKMAAKER.

Daar niet een ieder met de geschiedenis van Djambi bekend is, ga een zeer kort historisch overzicht mijn opstel vooraf.

In de vroegste tijden moet Djambi onder de suprematie hebben gestaan achtereenvolgens van de machtige rijken Modjopahit, Bantam en Menangkabou. Onze kennismaking met Djambi dateert reeds van de eerste tijden der Oost-Indische Compagnie. Bijna de geheele zeventiende eeuw door, te beginnen met 1616, hadden wij te Djambi een handelsloge, die zich vooral bezig hield met den inkoop van boschproducten en van peper, welke daar toenmaals veel werd geteeld. Veel belangrijks valt gedurende dat tijdvak niet op te teekenen; het voornaamste is, dat wij den in Djambi regeerenden vorst in 1687 den dienst bewezen hem met succes te helpen in het afwenden van een aanval van den sultan van Palembang en den vorst van Djohor, en dat de Djambineezen kort na onze goede hulp te hebben genoten, het hoofd van ons kantoor te Djambi vermoordden. Wij handelden gelukkiger dan in 1858, toen we een sultan ontzetten die ons te vlug was, want deze moord had ten gevolge dat we kort daarop den sultan gevangen namen. De oorzaken daargelaten waarom we van 1696 tot 1707 geen betrekkingen met Djambi en ook geen kantoor daar hadden, zien we in 1707 op verzoek van den Sultan, het kantoor te Djambi weder geopend en richtten wij tegelijkertijd een fort op te Moearakompden. Ook dit kantoor werd in 1724 weder verlaten, en we lieten toen gedurende meer dan een eeuw Djambi voor wat het was. Doorlopende vrede en rust was dat niet, ten minste we lezen van een sultansvrouw, die als een andere Njai Ratoe Kamala Sari uit de Indische geschiedenis, met al te strenge en wreede hand voor haar gemaal regeerde, totdat ze het land in opstand had gebracht.

Na den sultan, die deze geweldenares tot sultane had, kwam een sultan op den troon, die onze hulp inriep tegen zeerovers — destijds een geduchte plaag in den Archipel — en die zich beneden Djambi aan de rivier genesteld hadden. Vloeiide kort nadat wij in 1687 Djambi's sultan geholpen hadden tegen hem te machtige vijanden, door moordenaarshand Nederlandsch bloed; als dank voor onze goede, afdoende hulp tegen de zeerovers deed sultan Mohamed Taharoedin een vijandelijken inval in Rawas.

Dit was de eerste inval van Djambiërs in Rawas, waarvan de geschiedenis spreekt. De Regeering handelde dan thans anders zond nog een expeditie in hetzelfde jaar (1833) waarin we vóór den sultan en tegen de zeerovers vochten. Tengevolge van ons krachtig optreden sloot de sultan met ons een contract, waarbij Djambi onze souvereiniteit erkende, en richtten we weer een militaire versterking op te Moearakompeh, plaatsten daar een civiel gezaghebber en te Moearasaba een posthouder. Bij dat in 1834 gesloten contract was bepaald, dat wij het zoutmonopolie te Djambi zouden invoeren en de in- en uitvoerrechten aan ons zouden komen. Sultan en kroonprins kregen als vergoeding voor het verlies dier rechten te zamen f'8000.— 'sjaars. In 1839 werd dat alles nog nader geregeld. (Ons eerste contract met Djambi dateert van 1643 en was meer een handelscontract).

Bij de troonsbestijging van Taha in 1855 moest het contract door een nieuw contract bevestigd worden; gelijk bij elke nieuwe troonsbestijging onzer vazallen overal in Indië moet geschieden, en geschiedt toe heden toe. Taha Safi Oedin was daartoe echter onwillig. Hij had zich er toe bepaald ons kennis te geven van zijn optreden, bleef het nieuwe contract weigeren te teekenen, en liet de resident een paar maal te vergeefs te Djambi wachten. Den onwil van onzen vazal moede, zonden we in 1858 een expeditie bestaande uit vier oorlogsschepen en vier of vijf compagniën soldaten naar Djambi, en namen de Kraton in, waaruit de Sultan bij tijds de vlucht het binnenland in, had genomen.

Ik heb op Sumatra meer dan eens door inlanders waardeerend hooren spreken over ons optreden in dat gevecht tegen Djambi, terwijl ze zich spottend uitlieten over den sultan, den snoevenden vorst van een groot rijk, die het in zulken korten tijd, in enkele uren, tegen ons moest opgeven.

Taha's oom werd daarna tot sultan aangesteld en een nieuw

contract gemaakt, waarbij de nieuw opgetreden sultan het Rijk Djambi in leen ontving van ons.

In 1881 volgde Mohamad Mahiloedin den toen overleden sultan Tazaroedin op, en werd dit contract vernieuwd en bevestigd. Voor het te Djambi nieuw ingevoerde opiummonopolie kregen de sultan en de Pangeran Ratoe te zamen f 4000.— 's jaars, terwijl de vergoeding voor de in 1834 aan ons overgelaten heffing van in- en uitvoerrechten werd gebracht op f 12000.— 's jaars.

De broeder van den nog in de bovenlanden verblijvende Sultan Taha, sedert 1881 kroonprins, wilde geen sultan worden, toen in 1885 sultan Mahiloedin was overleden. Vijftien maanden was Djambi zonder sultan, en in dien tijd werden heel wat schelmstukken door Djambiërs tegen ons begaan. Eindelijk, medio 1886, wilde dat onvriendelijk heerschap Sultan worden, en aanvaardde hij het sultanaat en werd in 1888 het nieuwe contract gesloten, in inhoud gelijk het vorige. Waarom men daarvoor twee jaren „overwegens”(?) noodig had!

Die sultan is reeds een heelen tijd geleden overleden, en de kroonprins — een zoon van sultan Taha — is op zijn beurt onwillig Sultan te worden. Alles is nu even onwillig; als de resident de rijksgrouten oproept te Djambi om over de nieuwe troonsbestijging te spreken, komen ze niet eens op; zorgen ze ten minste zoo onvoltallig te zijn, dat er niets gedeceideerd kan worden.

Na dit woordje Djambische historie, thans „la pièce”.

Het bestuur over het Rijk Djambi is onder het. Oppergezag van Nederland overgelaten aan den inlandschen vorst. Reeds bij het in 1834 tusschen ons en den toen regeerenden sultan gesloten contract werd het oppergezag van Nederland erkend, en werd door elken nieuwopgetreden sultan deze toestand bij nieuw contract bevestigd.

Slaan we even zulk een contract op, dan weten we dadelijk heel duidelijk in welke verhouding wij tot Djambi staan. We nemen daartoe het in 1882 door den resident Laging Tobias namens onze Regeering met den toen nieuw opgetreden sultan gesloten contract, (de andere luiden in hoofdzaak als dit contract) en lezen daar: „De sultan en de Pangeran Ratoe benevens de mantris verklaren voor zich en hun opvolgers dat het Rijk van Djambi en onderhoorigheden uit kracht der vroegere tractaten en uit

kracht van overwinning een gedeelte uitmaakt van Nederlandsch-Indië en gevolgelijk staat onder de heerschappij van Nederland, zoomede dat hij, sultan, dat Rijk alleen bezit in leen en zich steeds als een getrouw leenman eerbiedig en gehoorzaam zal gedragen jegens het Gouvernement van Nederlandsch Indië".

Onnoodig ter verduidelijking daaraan iets toe te voegen. Het Rijk staat onder ons gezag, behoort ons en staat dus tegenover ons in een geheel andere positie dan een aantal rijkjes in Midden Sumatra gelegen, die van ons geheel onafhankelijk zijn.

Hoe het met dat Oppergezag in de laatste tijden is gesteld geweest, stel ik mij voor door eenige feiten aan te toonen. Daartoe overgaande wensch ik tegelijkertijd de rekening op te maken van over en weer gegeven vriendschap, welwillendheid en goede trouw. Tusschen leenheer en vazal mag dat wel, en is er niets onkiesch in gelegen.

Op de folio van „Het Oppergezag" valt eigenlijk slechts één post te boeken: toegevende welwillendheid en de uiterste zorg, dat geen enkel Djambinees ooit een haar op het hoofd werd gekrenkt of de allerveringste schade werd gedaan aan het zijne. Behoorlijk geboekt en opgeteld geeft deze zijde als totaal: Tekortkomingen: nihil; tekortkomingen namelijk tegenover Djambi, onzen vazal. Tekortkomingen tegenover ons zelf behooren op deze rekening niet te paraisseeren, dat is een heel andere, een huis-houdelijke rekening, die we ten slotte ook wel even in kunnen zien.

Op de folio van de onder ons gezag stonden, van Djambi, staat heel wat genoteerd, zooveel dat straks onder het optellen menigeen zal uitroepen: het is al genoeg, we weten al meer dan ons lief is, en willen het totaal liever niet zien!

Het Djambische volk dan voelt, evenmin als zijn hoofden sympathie voor ons. Fanatiek Mohamedaansch, haat dat volk ons met den haat, die de dweepzieke Muzulman koestert jegens ongelooovigen, een haat, die weinig noodig heeft om hem te koelen in het bloed van den „Kafir". Voorts spreekt hier de rassenhaat nog een woordje mede. Eindelijk behoort het Djambische volk — volgens de meening van mij, die onder vele volken van onzen archipel heb gewoond en geleefd — tot het meest perfide ras dat men zich kan denken. Die perfiditeit maakt dat de Djambinees slechts opziet tegen lieden die nog trouwelooser en valscher zijn dan hij, of tegen een volk, dat hem den eerbied der vrees weet in te boezemen.

Tot geen der beide rubrieken behoort in zijn oog het Nederlandsch Gouvernement.

Muzulmansch fanatisme, rassenhaat en perfiditeit, sterk en gecombineerd, gelijk hier, zijn oorzaak dat in Djambi bij hoofden en bevolking jegens ons heftige antipathie wordt gekoesterd. Die antipathie wordt gevoed, wordt levendig gehouden door een man, die groot, hoog en edel is in de oogen des volks, wiens naam eerbied en ontzag inboezemt aan zijn landgenooten, tevens alom gevreesd is van af de landschappen die ons gebied ter Sumatra's Westkust begrenzen tot aan de streken, waar de wateren der Djambirivier zich in zee storten. Nu reeds tientallen jaren zaait die man, die eenmaal den sultans-kroon droeg, haat tegen ons, tegen Djambi's suzerain, in de harten van velen van zijn volk en geholpen door zijn trawanten, houdt hij dien haat gaande zooveel hij kan. Toen wij in het begin van September 1858 de hoofdplaats Djambi hadden ingenomen, hebben wij hem van zijn sultans waardigheid ontzet, en verder ongemoeid gelaten. Hoewel hij, thans hoogbejaard, tot op dezen dag door den volksmond nog altijd „sultan” Taha wordt genoemd, sedert zijn afzetting geen aanslagen tegen ons gezag heeft kunnen plegen, en in aan te wijzen daden zijn haat jegens ons zich bepaald heeft, tot het tegenwerken der wetenschappelijke expeditie onder Schouw Santvoort en tot enkele moordaanslagen op de onzen; toch heeft hij door stoken, drijven en opzetten steeds aan ons gezag groote moreele schade toegebracht. Hij en de zijnen hebben de antipathie doen overslaan in haat, en wij hebben gedaan wat we konden, om aan den haat jegens ons minachting toe te voegen.

Het is een hard woord, dat laatste woord dat ik daar schreef, hard om te hooren en om uit te spreken. Om de eer aan ons te houden, wil ik dat woord gaarne veranderen in „geringschatting”, en er maar niet te veel nadruk opleggen als ik hier opteekenen moet, dat ik uit den mond van meer dan een Djambinees heb gehoord, dat we niet krachtig dŕrven optreden tegen hun, omdat we daartoe de macht missen en dat ik de onzen in Rawas — die leed en molest geleden hebben — tal van malen heb hooren uiten de als een verwijt klinkende, voor ons van zoo diepe beteekenis zijnde vraag: „Waarom slaat de „Kompanie” Djambi niet!”

De' ondervolgende feiten teeken ik op als uitingen van haat. In 1885 waren in de societeit te Djambi een vijf- of zestal

Europeanen bijeen. Een paar Djambineezen kwamen binnen met het doel hen om te brengen. 't Gelukte in zooverre dat twee officieren ¹⁾ werden gedood en een ambtenaar gewond.

In Augustus van dat jaar vielen talrijke benden uit Djambi het fort te Djambi aan. De manschappen die zich buiten de muren bevonden, hadden kwade oogenblikken al eer het ons gelukte, de aanvallers op de vlucht te jagen.

Eenigen tijd later werden de gouvernements steenkolenloodsen door Djambineezen in brand gestoken, onze voorraad steenkolen ten bedrage van 300 ton verbrandde bijna geheel. Onlangs trachtten zij dat feit te herhalen.

Nog later werd de gouvernements-kruisboot, de gewapende boot No. 12, nabij de monding der Djambirivier voor anker liggende, overrompeld. Met een heele triumf werd ons vaartuig opgebracht en in een zijrivier gesleept. Vier dagen later hernam ons oorlogsschip *Pontianak* de gewapende boot. De onzen werden duchtig daarbij beschoten.

Dicht bij Djambi werd het stoomschip *Ophir* mede door Djambineezen beschoten en eenigen tijd daarna ons oorlogsschip *Soembing*, dat voor Djambi ten anker lag, door lila's (inlandsche kanonnen) twee nachten achtereen bestookt.

Brandschatting is opgelegd geworden aan de tegenover ons fort te Djambi gelegen kampong door ons kwalijkgezinden, om reden die kampong nooit eens een daad van haat en vijandschap tegen ons ondernam.

Djambineezen deden in 1887 een aanval in de onder ons direct bestuur staande afdeeling Iliran en Banjoe-Asin, waarbij twee onzer pradjoerits sneuvelden, en herhaalden dien aanval den volgende dag.

Tegen de wetenschappelijke expeditie (1877 en 1878) uitgezonden door het Aardrijkskundig Genootschap te Amsterdam, trad de bevolking vijandig op, zoodat ze haar taak niet niet kon volvoeren. (Dit feit werd hierboven reeds opgeteekend.)

In April 1895 werd de kapitein, militaire kommandant te Djambi, ernstig gewond door een Djambiër; ook de controleur werd een kwetsuur, doch van onbeduidenden aard, toegebracht.

Toen we aan de Tembesi een benting hadden opgericht werd een Europeesch soldaat die zich buiten de muren bevond, vermoord door Djambiërs.

¹⁾ Een hunner stierf eerst later aan de toegebrachte wonden.

Enkele andere moordaanslagen en aanvallen op militairen en zeelieden, zooals b.v. op een paar Europeesche schepelingen van de *Barito* onder den kreet „Sabil Oellah”, meld ik niet afzonderlijk.

Ik laat het hierbij, om het verzet tegen de onzen in Rawas afzonderlijk te bespreken. Voor den in Indische zaken niet ingewijden lezer vestig ik er nog eens de aandacht op, dat dit alles tegen ons werd gepleegd door een volk, dat wij goed en uiterst welwillend hebben behandeld tot op dezen dag toe, door een volk, dat een gewest bewoont dat ons toebehoort, dat een vazalstaat is van Nederland.

Als teekenen van minachting of geringschatting, hoe men het dan ook noemen wil, althans niet van respect voor het Oppergezag haal ik hier nog aan:

1°. dat nadat sultan Taha bij zijn optreden zich bepaald had ons daarvan eenvoudig kennis te geven (met welke handelwijze wij toen geen genoegen hebben genomen) het herhaaldelijk is voorgekomen, dat de regeerende sultan den resident van Palembang, vertegenwoordiger van het Oppergezag, te Djambi geen contra-bezoek bracht, en dat nog maar korten tijd geleden de jeugdige Pangeran Ratoe er zich op beroemde, dat hij den te Djambi zijnden resident geen bezoek bracht.

2°. dat aan onzerzijdsche verzoeken om opsporing en uitlevering van uit de residentie Palembang gevluchte misdadigers, veroordeelden en „contractkoelies” weinig of geen gehoor wordt gegeven;

3°. dat toen de resident nu eenige maanden geleden een bijeenkomst wilde houden om gewichtige belangen te bespreken, zooveel hoofden en grooten zich excuseerden, dat de vergadering niet door kon gaan.

4°. dat de bewoners van de Djambische bovenlanden zich hebben aangewend een onhebbelijk hoogen toon aan te slaan waar zij met onze rechtstreeksche onderdanen in aanraking komen, daarbij zich verstouten te zegen, dat wij toch niets durven te doen.

Gaan we nu eens naar Rawas of zooals men in Palembang zou zeggen „De Rawas”, en zien we eens hoe het daar gesteld is met de onder ons direct bestuur levende grensbewoners.

Van Palembang uit stoomen we de Moesi- en verder de Rawasrivier op en zijn in twee dagen te Moeara Roepit. Om verder een nogal lange prauwreis uit te sparen, steken we ter laatstgenoemde plaats de Rawasrivier over, en begeven ons ongeveer

zestien paal over een redelijk goed onderhouden weg, die op verscheidene plaatsen drassig is en in den Westmoesson soms geheel blank staat, naar Soeroelangoen. Somber, drukkend en triestig is het daar, in het door ladangbouw geschonden woud, dat wij doortrekken. De bevolking die in de niet zeer welvarende dorpjes langs dien weg of op de ladangs woont, maakt in tegenstelling daarmede een vriendelijken indruk. De lieden van Rawas behooren tot hetzelfde volk als die benedenstreams wonen, maar toch zijn ze een veel sympathieker, vroolijker en opgewekter volkje.

Te Soeroelangoen ontmoeten we de in verre eenzaamheid verblijvende kontroleur, die een paar paal van de Djambische grens woont op zijn „benteng”, of ook wel „etablissement” geheeten. Midden op een zeer uitgestrekt erf staat die kontroleurswoning, een kleine villa, gouvernementseigendom. Het erf is omgeven door een houten palissadeering, die met schietgaten voorzien en ongeveer twee manslengten hoog is. Op gelijke afstanden zijn er zoo ongeveer acht bastions in den houten muur uitgebouwd, en aan den ingang is de zoogenaamde hoofdwacht, een gebouw met twee kamers, een gang tusschenbeide en de groote deur, die in de laatste tijden wel eens is gesloten moeten worden als onze vijand — ik bedoel onzen leenman — daar met hostile bedoelingen wilde binnen treden. Buiten die muren is het terrein wat schoongekapt en zijn ijzerdraadversperringen aangebracht. Aan een zijde stroomt de vrij diepe rivier, aan de andere zijde ligt dat gedeelte van Soeroelangan, dat men de „pasar” noemt en door handelaren van elders wordt bewoond — de eigenlijke kampong Soeroelangoen ligt aan de overzijde der rivier — terwijl de beide andere zijden van de benteng worden begrensd door niet veel meer dan een wildernis. Men mag dat etablissement een „benteng” (fort) noemen, veel waarde heeft het als zoodanig zeker niet.

Voor verdediging van de palissadeering, die een omtrek heeft van zeker wel tien minuten gaans, heeft de kontroleur ongeveer twintig pradjoerits, die op het erf in een kazerne wonen; een paar zeer bruikbare lieden onder hen niet te na gesproken, zijn het meest waardelooze manschappen, aangeworven uit het uitschot der inlandsche maatschappij, zonder eenige liefde of hart voor hun beroep. Ze zijn bewapend met Beaumont geweren, waarmede de groote meerderheid hunner niet schieten kan, omdat de kontroleur het terecht jammer vindt aan de oefening van dezen

vloftenden troep — ze hebben geen dienstverband aangegaan — patronen te vermorsen.

De palissadeering verkeert niet altijd in den soliedst mogelijken staat, vooral dán niet, wanneer de controleur te veel „sajang” heeft met de bevolking, om telkens wanneer noodig daarvoor hout en heerendienst van hen te vorderen. De achter de controleurs-woning aan den Djambischen kant gelegen heuvel, van waar af men in die woning kan schieten, komt mede ten nadeele van de strategische waarde van onze benting; en het verroeste kanon uit de heele oude doos moze op een der bastions dreigend naar Djambi's grens zijn gericht, zijn aanwezigheid kan niet vergoeden de bovenbedoelde nadeelen van deze civiele versterking met haar lange vuurlijn en geen verdedigers.

Het volk van Soeroelangoen is trouw, zeer trouw aan zijn controleur. Bij een beleg door Djambiërs zou men hen kunnen binnenlaten om de palissadeering met wat daarbinnen is te verdedigen, maar..... ze hebben geen kruit, ze mogen dat niet hebben ('t handjevol buskruit dat hun jaarlijks tegen dat de oogst rijp wordt, tegen betaling uit 's lands voorraad te Palembang wordt verstrekt, is ter nauwernood genoeg voor de hoofden en dra na de verstrekking opgebruikt.

Wij zien dus dat de controleur, civiel gezaghebber in de onderafdeeling Rawas, elders op aarde veiliger zou kunnen zitten dan daar in het ongezonde, snikheete en door muskieten vergeven Soeroelangoen, waar hij bijna nooit eens de stem eens landgenoots kan hooren, en waar niets hem doet denken aan wat Hollandsch is, dan alleen de doode kameraad, die de kracht niet meer had het triestig en sloopend isolement te verdragen, zich verdeed, en die nu rust in zijn somber graf daar buiten den muur des bentengs.

Soeroelangoen is een strafplaats voor controleurs, die niet in de gunst staan bij den resident van Palembang. Officieele strafplaatsen voor controleurs bestaan natuurlijk niet, maar officieus dan, was deze plaats sinds jaren her de plaats waar een controleur kon gaan zitten nadenken op welke wijze en in hoeverre hij den heer resident geërgerd had; dan wel als hij niet voor straf zat — er waren er niet altijd die den resident ergernis hadden gegeven — het betreuren kon, dat van al de collega's de resident hem het kortst had gekend.

Toch zij die in Rawas het civiel gezag hebben gevoerd, waren

geen minwaardigen; hun werk getuigt het. Al is ook daar onder het koren wel eens een enkel kafje geweest; te zamen genomen hebben ze eer van hun werk. Ook de jongeren onder hen in dienst en in jaren, hebben zoowel als de ouderen zoo met de hoofden en bevolking weten om te gaan, dat men als waar aannemen mag, dat die omgang er toe heeft bijgedragen dat ze hun kontroleur liefhebben en achten, dat ze hem trouw zijn met de trouw van den Oosterling, die als eenmaal dat gevoelen hem bezielt, daar zoo noodig ook met zijn leven voor zal staan.

Haat tegen den Djambinees, niet zonder reden steeds toenemenden haat, bracht hun tot die trouw aan onze zijde; maar ze werd bevestigd en versterkt door het vriendelijk optreden der mannen, die door ons over hen werden gesteld. Deze mannen stelden belang in alles wat de bevolking lief was en ter harte ging, in hun niet onbelangrijken veestapel, in hun landbouw, ze hebben het er toe gebracht, dat men thans tallooze aanplantingen van Liberia koffie vindt, waarvan het zorgvuldig onderhoud getuigt, dat de planters schik hebben in de kultuur van dezen fraaiën heester. Ze stelden belang in hun handel, hielpen dagelijks zieken en lijdenden met medicijn, dáár thans wel gewild; ze waren dikwijls tegenwoordig waar gedanst en gemantja'd werd, gingen op jacht of op groote vischpartijen met hoofden en geringen, ze berechttten hun geschillen met rechtvaardigheid en trouw, wijdden veel tijd aan het onderzoek, ze deelden in hun lief en leed, waren altijd te spreken voor hem, die wat te vragen had, ze bestuurden Rawas op goede en aartsvaderlijke wijze, en hadden het voorrecht te doen te hebben met een gewillig, en al behoort het ook tot het Palembangsche ras, gansch niet onsympathiek volk. En dan, ze hadden samen vernedering en smaad gedragen en daarbij elkaar geholpen en gesteund. Te zamen geleden en gedragen, maar met eere, dat zij gezegd — leed en onspoed — hen gebracht door den overmoed van den, door de schroomvalligheid en onthouding van residenten en opperbestuur, daarin gesteunden Djambinees.

Ten slotte hebben ze samen gestreden tegen hen, die tegen ons op moesten zien als onderhoorigen, en niettemin als vijanden tegen ons dorsten op te treden.

Wat ze daar samen hebben doorleeft! Ik zal het hier mededeelen, het tegelijk noteerende op de bovenbedoelde rekening.

De bewoners van het landschap Soeka Pindah Oeloe, waarvan, evenals van de geheele onderafdeeling, Soeroelangoen, de hoofdplaats is, hebben veel vee, voornamelijk karbouwen. Zij lijden echter veel verlies omdat telkens, nu al vele jaren lang, lieden van de aangrenzende Djambische bovenlanden vee komen stelen. Door het gewone stelen, het arglistig wegnemen en ter sluiks wegvoeren, lijdt de veestapel van onze Rawas aldoor schade. Grooter schade wordt evenwel toegebracht door het driest optreden van Djambineezen, zelfs van hoofden, zelfs van een prins, als deze heerschappen daar soms heele kudden tegelijk nemen en wegvoeren naar hun land. Veel schade wordt daardoor telken jare den onzen toegebracht, en recht is voor de benadeelden alleen bij hooge uitzondering te krijgen. Een enkele maal is er weleens een paar honderd gulden vergoed, na lang, soms jaren lang aandringen door den resident van Palembang. Gewoonlijk zat er dan wat anders achter deze goedigheid van het sultansbestuur. In den regel is de landman het gestolen vee kwijt om het nimmer terug te bekomen, en kan hij recht noch vergoeding krijgen.

In het Koloniaal verslag over 1900 lezen we: „In het aan de bovenlanden van Djambi grenzend gedeelte van de onderafdeeling Rawas werd weer meermalen door Djambineezen diefstal van vee gepleegd”. Zulk een Verslag overdrijft de toestanden niet, en in die wetenschap krijgt dat „weer” en dat „meermalen” nog heel wat meer beteekenis dan die woordjes buiten zulke de officiële waarheid behelzende stukken hebben. Groot is de schade, bitter het leed dat reeds alleen deze euveldeeden over Rawas brengen. De controleur hoort de klachten aan der benadeelden, heeft verdriet over zijn machteloosheid tot handelen, onderzoekt, zet zich aan de schrijftafel en schrijft zóo ernstig, zóo dringend smeekend om recht als hij het maar durft te doen. Hoofden en volk weten wat hij deed in het belang der bestolenen, ze weten het van den inlandschen schrijver, die de brieven overschrijft en wel begrijpt waarover ze handelen; ze waardeeren het, maar vreezen, neen, zijn schier zeker, dat zoowel de briefschrijver als zij voor wien hij schreef, zullen worden teleurgesteld. Bij elk nieuw geval neemt de haat bij de Rawassers tegen de Djambiers toe, en vermindert bij hen en bij den controleur beide, het vertrouwen op onze macht.

Op hun beurt komen ze den controleur weer te hulp als het op zijn leven is gemunt, dat nu al zoo vaak geschiedde. Met hun

lijf en leven willen ze den gezagvoerder beschermen, die zoo dikwijls poogde hen te beschermen middels de pen — dien vloek van ons bestuur over Indië der laatste tijden — maar die ook wanneer noodig, zijn leven zou inzetten ter hunner verdediging.

Ik zal hier nu niet verhalen van elk geval, dat het leven van een kontroleur van Rawas stond te worden afgesneden door Djambische moordenaarshand, en van hen, die daarbij verwond werden. Voór dat nu een paar weken geleden de kontroleur Wolff door Djambineezen werd verwond, was het laatste geval, dat met den kontroleur Holle. Djambische hadjis hadden vergaderd en aan een ellendeling velerlei zaligheid hier namaals beloofd, als hij den kontroleur wilde doodden. Op het erf des kontroleurs gekomen onder voorwendsel ziek te zijn en medicijn te vragen, stiet hij met een lang vlijmscherp mes den kontroleur naar het hart, terwijl het geneesmiddel afwoog. Ook dit opzet mislukte door het altijd op zijn „qui vive” moeten zijn eens kontroleurs in Rawas. Holle greep het wapen, en wist door cordaatheid den wissel dood te ontgaan. De Djambinees beet als een wild dier den kontroleur in de gewonde hand en nog bijtend werd hij gevangen genomen. Zoo is er telkens wat, of wat in aantocht, van wege onze vrienden van over de grens.

Onze handel met de Djambische bovenlanden wordt zeer bemoeielijkt. Afzetterijen, tollén, tantièmes drukken schier elke handelsdaad die de onzen daar verrichtten. Dragen en dulden is ook dan voor hen het parool, te veel tegenstribbeling bij de vexatie lijdt tot pandelingschap en slavernij. Te harder is die druk en die kwelling voor onze handelaren, omdat zij weten, dat waar de Djambineezen ten onzent handelszaken doen, niets van dat alles tot hun nadeel bestaat; dat ze hulp en bescherming vinden in onze wetten en ambtenaren, en hoewel dat eigenlijk altijd hun verbazing blijft wekken, hebben de Djambiers voordeel van de hulp van ons gezag. Waar de onzen in handelszaken met Djambineezen, laten we het zeggen zooals het is, absoluut geen recht kunnen krijgen; daar klagen de Djambische handelaren, waar de onzen in hun verplichtingen te kort mochten schieten dezen aan bij de Rapat te Soeroelangoen, en krijgen recht, zóó dat ze alleszins tevreden kunnen zijn. Onze kontroleur, voorzitter van de Rapat, waakt als eerlijk man znowel voor hun belangen als voor die der onzen. Wie waakt voor de belangen der onzen waar Djambineezen die schaden? Niemand. Die het moest doen mag het niet, kan het

niet, in alle geval doet het niet en ten einde raad zoeken ze soms zelf en met succes recht en vinden dat in een verschrikkelijk pak slaag, in verwonding van hun lichaam, pandelingschap in Djambi of een gewelddadigen dood. Ik overdrijf *niets*. Ik zeg dat hier omdat de weinig of niet ter zake ingewijde lezer *moet* denken, dat hier overdreven wordt.

Dan hebben we nog dat plagen en sarren door onrustbarende berichten. Nu eens is het dat Djambiërs voornemens zijn op groote schaal karbouwenroof te gaan plegen op ons gebied, dan weer dat ze ons zullen aanvallen. Door dit aan ons op allerlei aannemelijke wijs steeds voor te houden, verontrusten ze ons leven en zorgen voor zenuwachtigheid en angst. Men is op zijn hoede, men heeft verdriet, angst, leed en zorg, men durft niet gaan waar arbeid en plicht roepen, men blijft thuis ter verdediging van vrouw en kroost, men barrikadeert de huisjes waar rust kon wonen als wij den onzen de bescherming gaven, waarop zij *recht* hebben, en men denkt niet... hoe goed is de „kompenie” toch voor ons. In hun vertrouwen en in hun trouw zouden ze zoo willen denken. Zij kunnen het niet, waar ze vaak insluimeren aan den avond van een in vreeze doorgebrachten dag en ontwaken in den morgen met de vraag op de lippen: zou een knevelend radja uit ons volk nòg minder zijn, dan den meester met eertijds machtigen naam, die ons niets geven kan of geven wil dan de schaduw van een reusachtigen inktpot?

Als een staaltje van verregaande euvelmoed wensch ik hier nog de aandacht te vestigen op een feit, dat nu nog geen drie jaren geleden te Soeroelangoen plaats had. Een pangeran (prins) van het Djambische Rijk, van wien het algemeen, ook bij ons bestuur bekend was, dat hij een voornaam aandeel had gehad in het hierboven medegedeeld schieten op een oorlogsschip, en op onze benteng, en aan wiens handen nog het bloed van een Europeaan kleefde, trok met een zestigtal Djambineezen naar Rawas. Het doel van zijn tocht was karbouwenroof met of zonder geweld. Als uiterste stoutmoedigheid wilde hij den vertegenwoordiger van ons gezag een bezoek brengen, en verlangde de poort van ons établissement binnengelaten te worden te zamen met zijn zestig onvriendelijke gezellen. Wat er gebeurd zou zijn, indien zij eenmaal op het établissement waren, laat zich licht begrijpen uit het feit, dat toen de pangeran, diens zoon en twee volgelingen

waren toegelaten, de pangeran op het kantoor des controleurs onder den uitroep „amok” zijn kris trok en met zijn zoon, die zijns vaders voorbeeld volgde, op den controleur aanviel. Ook ditmaal zou het weer goed voor den controleur afloopen. Hij greep het een of ander binnen zijn bereik zijnde voorwerp, sloeg, geholpen door zijn moed en groote kracht dezen menschen de wapens uit de hand, en schopte hen de trappen af. Zijn bende daarbuiten werd aan de poort der hoofdwacht tegengehouden door het geheele detachement pradjoerits. Een wonder mag het heeten, dat de pangeran en zijn zoon, nagezeten door den controleur in eigen persoon, door de pradjoerits heen wisten te ontkomen. Toen weifelde de troep voor de poort een oogenblik tusschen aanvallen of vluchten. De nu vallende salvo's uit de pradjoeritsgeweren deden hen dra een beslissing nemen; weldra was het een algemeen „sauve qui peut”, de rimboe in. Trots de herhaalde salvo's, „à bout portant” gelost, ontkwamen allen, enkele bloedsporen nalatende, ten bewijze dat de waarde onzer pradjoerits niet volkomen gelijk nul was.

De pangeran die voor zijn vroegere zware euvel daden evenals voor deze daad ongestraft is gebleven, lacht nu nog om dit avontuurlijk geval, en men moet in Djambi gezegd hebben, dat het maar goed is, dat de „kompenie” niet zoo flink van zich afbijt als dezen éénen controleur.

Bij dit geval bleek weer de trouw en aanhankelijkheid der Rawassers en hun haat tegen Djambi. Op het gerucht van het gebeurde, dat zich terstond in al de omliggende landschappen verspreide, trokken velen op naar Soeroelangoen om den controleur bij te staan. De oude depati van Maoer, een goede zestigjarige, gaf zijn volk een goed voorbeeld van trouw.

Op het oogenblik dat hij van het gebeurde had gehoord — men was van oordeel dat de pangeran met meer volk zou terugkomen — greep hij zijn wapens en snelde met zijn zoon en eenige volgelingen naar Soeroelangoen, twintig paal van zijn woonstede gelegen.

Als hij nog leeft, zal hij onlangs zeker weer dien tocht hebben gemaakt, om Soeroelangoen te helpen verdedigen tegen groote benden Djambineezen, die ons daar gewoon kwamen beoorlogen. Wij weten daarvan uit de berichten in de nieuwsbladen van zeer recenten datum. Al lichten die organen ons nu niet altijd behoorlijk in, als wij iets van de Djambische aangelegenheden willen

weten en ze ons b.v. mededeelen, dat we wel denkelijk de bevolking van Rawas niet bepaald tegen ons hebben, dat in de Djambische bovenlanden *vele* landschappen ons genegen en op onze hand zijn, dat er vooralsnog geen reden is om Djambi „den oorlog te verklaren” (sic); ze hebben ons toch allen bericht, dat de kontroleur van Rawas dezer dagen werd gewond door de Djambiërs, toen ze Soeroelangoen overvielen, en gelukkig ook, daarbij kunnen melden, dat de Djambiërs voor de onzen hebben moeten terugdeinzen ¹⁾).

Toen dit uiterste van brutaliteit, deze ongehoorde daad van snoodheid en geringschatting de kroon had gezet op de reeks van beledigingen, die wij van Djambische zijde hebben ondergaan, toen eerst hebben wij soldaten gezonden. Niet om den Djambinees te tuchtigen, neen, we hebben die militairen te Soeroelangoen „gelegerd”, en nadat ze daar goed en wel gelegerd waren, kreeg de Minister van Koloniën het telegrafisch bericht, gedagteekend 12 Juli jl., dat de legering was beschoten, en dat we bij een verkenning een doode en twee gewonden hadden gekregen.

In de Djambische bovenlanden hebben we aan de Tembese rivier sedert korten tijd ook een detachement militairen gelegerd. Gelijk men uit de nieuwsbladen weet, viel daar door moordenaars-hand als eerste slachtoffer een Europeesch militair, die zich buiten de benteng bevond. Een daarop gevolgde schermutseling kostte eenige Djambiërs het leven, maar ook eenige der onzen vielen door de wapens van het ons hatende volk.

De rekening is opgemaakt. Aan de eene zijde vinden we niets dan een postje diversen, bestaande uit angstvalligheid, toegeefelijkheid en een klein partijtje inkt en plichtverzuim; aan de tegenoverstaande zijde . . . . . men talle die voorloopig alvast op, want ik merk dat er nog verscheidene posten vergeten zijn. Dät is ons allen echter duidelijk, dat de rekening niet klopt, en dat het voor ons zeer raadzaam is de zaken niet te blijven voortzetten op den tot dusver gevolgden voet. Wien het niet duidelijk is dat hier een oude firma met over de heele wereld goedklinkenden naam schromelijk is te kort gedaan, voornamelijk door eigen schuld, door te slap beheeren nalatigheid in de laatste tijden, hij zoeke naar meer licht dan ik hem geven kan.

¹⁾ Bij dezen inval werden zeven van de hiervoren bedoelde pradjoerits verwond.

Wij hebben nu gezien, hoe Djambi jegens ons gestemd is en zich jegens ons gedraagt, en kunnen naar waarheid daar aan toevoegen, dat reeds jarenlang al onze in Palembang dienende ambtenaren eenparig van meening zijn, dat onze houding tegenover Djambi te veroordeelen is. Hoofden en bevolking van Palembang denken er evenzoo over. Men wane niet dat ze zoo naïf zijn om wat wij doen, of beter gezegd, wat wij laten, aan te zien voor wijsheid en voorzichtigheid. Ze weten immers hoe onwillig en oneerbiedig Djambi is jegens ons, hoe de Djambineezen op ons schieten en aldoor ongestraft roof en diefstal komen plegen in Rawas, waar onze Nederlandsche vlag wappert. Zij begrijpen niet waarom wij dat alles dulden; niettemin is het hen maar al te duidelijk, dat onze houding berust op angstvalligheid, en als een heel volk zoo denkt, is dat tot schade voor ons prestige.

Laten we hier het laatste woord aan de officiële — zoo gaarne de toestanden vergoelijkende — waarheid, en lezen wij wat het laatste koloniaal Verslag (dat over 1900) omtrent Djambi zegt:

„Viel over den politieken toestand in Palembang niet te klagen, het tegendeel is waar wat betreft Djambi. Er heerschte daar een staat van anarchie als sinds lang niet was voorgekomen. De in 1886 opgetreden sultan, een oud en afgeleefd man, bemoeide zich bijna niet meer met het bestuur des lands. In December jl. is hij evenwel op verzoek eervol van zijn waardigheid ontheven onder toekenning van den titel van Soesoehoenan en van een persoonlijke toelage van f 4000 's jaars. Zijn aangewezen opvolger, de rijksbestierder, een zoon van den ex-sultan Taha, staat geheel onder den invloed van zijn vader, die zelf indertijd slechts met moeite door zijn bloedverwanten overgehaald om de sultanswaardigheid te aanvaarden, haar ook voor zijn zoon weinig begeerlijk schijnt te vinden. Zijn politiek van onthouding wordt door de overige grooten gevolgd, zoodat op het oogenblik in Djambi eigenlijk alle centraal gezag ontbreekt. Voor de talrijke kwade elementen onder hoofden en bevolking levert dit fraaier gelegenheid dan ooit tot het plegen van allerlei ongerechtigheden, en in de bovenlanden zouden zelfs, volgens zich telkens herhalende geruchten, gewapende benden zich hebben verzameld met het doel om een aanslag te plegen op onze vestiging te Djambi. Daartoe is het echter niet gekomen; wel werd in den omtrek een tijdlang veel kwaad volk gezien en werd in den nacht van 31 Juli op 1 Augustus

1899 een tijdig vrijdelde poging gedaan om onze kolenloodsen aldaar te doen afbranden.

Bij de Indische Regeering zijn thans maatregelen in overweging om aan dezen toestand van regeeringsloosheid een einde te maken."

Wij willen hopen dat dit der Regeering spoedig moge gelukken, en dat zij tegelijk daarmede dan eens een einde make aan de meer dan ergerniswekkende toestanden, die reeds bestonden lánq voordat deze toestand van regeeringsloosheid begon.

Hoe deze hoogst ongunstige toestanden — we laten die korte regeeringloosheid van het heden nu daar, als geen schuld dragende aan hetgeen te voren is gebeurd — zich hebben ontwikkeld en ontstaan zijn, daartoe moeten wij naar het jaar 1858 teruggaan, toen wij Taha van zijn sultans-waardigheid hadden ontzet. Wij begingen daarbij de fout, ons niet van zijn persoon meester te maken, ten einde hem ver te verwijderen van het land, waar hij onrust zou kunnen zaaien. Dat is zeker, dat ondanks de moeite, die wij daarvoor hebben gedaan, we hem niet konden krijgen; en alle mogelijke moeite daartoe te doen was toch geraden geweest, want zulk een om en bij het terrein zijner vroegere grootheid loslopend leenman, komt den toestand op dat terrein niet ten goede.

In het algemeen heeft de ernst en zorg onzerzijds (die van subalterne ambtenaren ter hoofdplaats Djambi en te Soeroelangan wil ik niet te na spreken) voor den goeden gang van zaken dikwerf te wenschen overgelaten. Als we zien hoe in de tijden, dat het van groot gewicht was te Palembang een resident te hebben, zoo zaakkundig, flink en cordaat als er in heel Indië maar een te vinden was; dat onder die omstandigheden de Gouverneur-Generaal om ons onbekende redenen daar een man handhaafde, die in zijn leven nooit iets met inlandsche vorsten of vazallen uit te staan gehad had, en zoo ziekelijk en versleten was, dat zijn verblijven in actieven dienst, zelfs den inlanders verbaasde¹⁾; dan twijfelen wij of het Opperbestuur hier wel handelde op de ernstige wijze, die de zaken en toestanden in Djambi toenmaals gebiedend voorschreef.

Van veel ernst en belangstelling in de Djambische zaken getuigt

¹⁾ Aan de waarde die, voor dat zijn langdurig lijden begon, deze resident heeft gehad voor den Indischen dienst, gedurende een lange reeks van eervolle dienstjaren, doe ik door het bovenstaande niets af.

het ook niet, dat een ander resident van Palembang een schriftelijk verzoek van den sultan van Palembang om vergiffenis voor zijn neef, den ex-sultan Taha, waarbij de sultan zeide, dat Taha zich in zijn nabijheid als ambteloos burger zou vestigen en hij, sultan, zich voor diens gedrag geheel en al verantwoordelijk stelde; gewoon maar vergat in behandeling te nemen. Had men hem toen, acht jaren na zijn afzetting begenadigd, veel van de latere ellende was ons misschien gespaard gebleven.

In het *Tijdschrift voor Nederlandsch-Indië* haalt de oud politiek agent te Djambi, L. W. A. Kessler, in een artikel gedateerd 15 November 1890, een brief aan door den Minister van Koloniën, gedateerd 30 Januari 1880, aan dien officier gericht, waarin hem in antwoord op ter zake gevraagde inlichtingen werd medegedeeld, dat bovenbedoeld indertijd (in 1866) door dien politiek agent bij officieel schrijven aangeboden verzoek van den sultan, toen (dus in 1879) in de Palembangsche archieven was gevonden, en dat niet is kunnen worden nagegaan, waarom het ook later buiten behandeling is gebleven.

Door het niet de hand houden aan de eisch, dat Djambiërs, die misdrijf plegen tegen de onzen, streng worden gestraft, ¹⁾ beter gezegd: het niet zorgen dat zulks gebeurd; het er maar bij laten, als de Sultan de onbeleefdheid heeft hem door den resident te Djambi gebrachte bezoeken niet eens te beantwoorden; het nemen van maatregelen, als bijvoorbeeld, het afsluiten van den weg van Soeroelangoen naar Djambi's bovenlanden, in tijden als er veel vee der onzen wordt geroofd; het den controleur van Rawas en denkelijk ook wel den agent te Djambi opleggen als allereerste plicht om op te passen, dat wij geen moeilijkheden krijgen met Djambi; het zoo vaak afstuiten van den goeden wil van residenten om verbetering te brengen in de onduidbare toestanden; op het *laisser-aller* en de onthoudingspolitiek van het opperbestuur, en het dientengevolge maar zoowat gaande houden van de zaken; dat alles merkt de Djambinees wel, en slechts zwakheid en

---

¹⁾ We hebben wel moeite gedaan daarvoor, zelfs wel des sultans toelage tijdelijk ingehouden om door geldelijk belang zijn ijver te prikkelen na een inval in 1887 op ons gebied. We hebben hem toen toch maar weer uitbetaald, omdat ons gebleken was, dat hij moeite had gedaan, hoewel hij den aanvoerder der bende niet op het spoor was kunnen komen en hij zich in den persoon van diens mede-aanvoerder had vergist. Onder *ons* bestuur zouden onze ambtenaren ze wel te pakken kunnen krijgen, dat zou wel zeker zijn.

toegevendheid ziende, durft hij hoe langer hoe verder gaan tegenover ons.

Redderen, schipperen is niet meer mogelijk. Het kleine roofdier zal den leeuw blijven plagen, bijten en krabben, wiens brommen hem geen vrees meer aanjaagt, wiens tanden hij meent, dat afgestompt zijn, en wiens lendenen hij verlamd waant, totdat het uit een paar sprongen ziet, dat de oude leeuw nog kracht heeft in de lendenen, in klauw en tand.

* * *

Men heeft mij gevraagd, of er betrekking bestaat tusschen Djambi en Atjeh. Voor zoover ik weet is dit niet het geval; en zoo er al eenig verband bestaat, dan heeft dat tot nog toe te weinig beteekenis voor ons, om er notitie van te nemen. Voeling met de staatjes in Midden-Sumatra bestaat slechts in dit opzicht, dat daar de naam van sultan Taha een goeden klank heeft, en men over het algemeen voor hem en zijn doen en laten meer sympathie heeft dan voor ons. Doch wat hebben die staatjes voor gewicht! Korintji heeft nog al handelsbetrekkingen met de onzen ter Sumatra's Westkust, en het volk is ons niet kwalijk gezind; Poelau Poendjoeng en zijn radja heeten ons genegen te zijn; het afgezette miniatuur vorstje van Loeboeq Oelang Aling werd omstreeks 1882 doodgeschoten door een door den controleur van Sidjoendjoeng op hem afgezonden patrouille.

Si Goentoer, een tamelijk onbeduidend staatje, is ons slecht gezind. Nog niet lang geleden liet de vorst van dat rijk een paar beleefde brieven van onzen assistent resident van Tanah Datar (Sumatra's Westkust) onbeantwoord. Hij moet gezegd hebben, dat als hij dien European antwoordde, zulks even erg zou zijn, als dat honden hun gevoeg deden in de missigit (moskee). Lima Kotta was wel de meest kwalijk gezinde van allen. Over dien gevaarlijken en fanatieken nabuur is reeds heel wat in de officieele stukken geschreven. Toen Lima Kotta zoo ver ging om in April 1899 een rooftocht te ondernemen op ons gebied, zonden wij in Augustus van dat jaar eenige tientallen soldaten, en in minder dan geen tijd was het in zijn haat tegen den Europeaan en Christen onverzoenlijkste volk van Midden Sumatra onderworpen.

Genegen zijn zij ons echter niet. Die ons niet vijandig zijn, doen dat in de hoop door die houding onzen bijstand te kunnen krijgen, tegen andere, machtigere, die hun kwellen. Verband bestaat er tusschen hen niet; om hun te beoorlogen is voor ons kinderspel;

deze landschappen te annexeeën zou ons weinig moeite kosten. Ze zijn alleen groot en hebben beteekenis in de officiële paperassen. Bij een expeditie tegen Djambi's bovenlanden zouden ze ons weinig, denkelijk wel in het geheel niets hinderen. Zij zijn te ver af, te onbeduidend; denkelijk zijn zij ook onwillig Djambi te helpen.

Wat zullen we nu verder doen? Zullen wij, na ons weer eens wat extra geoefend te hebben in overwegen, in het schrijven en besprekingen houden, voortgaan op den ouden weg en ons verder ook maar laten beleedigen, foppen, bestellen en gewapenderhand bestoken; zullen we altijd dat gecoquetteer blijven aanzien van menschen, die geen sultan willen worden, zal het weer altijd onwil en onmacht blijven van Djambi om onzen wil te doen en ons genoegdoening te geven, die moet worden gegeven? Zullen we ons bepalen tot het legeren (permanent of misschien maar tijdelijk te Soeroeloengan en aan de Tembesi) van een klein getal troepen om nu en dan eens een man te verliezen door het staal van een Djambischen moordenaar; of zullen we nu eens afrekening houden en afdoende maatregelen nemen?

Me dunkt het is nu toch duidelijk genoeg, dat het met dat heele leenrijk één „failure” is geweest, en dat de reden, waarom oudtijds een leen, zooals men toen zeide, kon gecaduceerd worden, in overvolheid bestaat. Aan de zijde van het leenrijk toch staan de feiten van felonie bij heele reeksen.

Als men bedenkt, dat dit rijke land dat ons toebehoort, in stede van een bloeiende provincie te zijn, een parel aan de kroon van Neerlands koningin, een treurige lastpost is; dan komt licht de gedachte op, welk een schat het kon zijn voor een Europeesche mogendheid, die het aan zijn grondgebied zou mogen toevoegen. Daar is heel wat te maken van dat land met zijn vruchtbaren bodem, mineralen rijkdom en heerlijke waterwegen, wanneer er mee gehandeld wordt op een wijze juist tegenovergesteld aan de wijze waarop wij met Djambi en met het meerendeel onzer Buitenbezittingen handelen.

Me dunkt, het is meer dan tijd, dat we ons nieuw beheer aanvangen op flinke, ferme wijs, zonder de oude angst- en schroomvalligheid, die bij niets dan last ons zooveel vernederends baarde. Dan wordt er geen nieuwe zetbaas aangesteld, trouweloos en onmachtig als zijn voorgangers; maar nemen wij de zaak in eigen

beheer en kunnen alsdan eer inleggen met het gewest, welks bezit ons zoo vaak tot oneer was. Dan gaan we ook niet beginnen met Djambi een duchtig pak slaag te geven, alleen om hier en daar in het land in de eenzaamheid of bij een fortje met een veertigtal inlandsche soldaten en wat Europeesch kader, een kontroleur neer te zetten met een partij schrijfbehoeften, die geen andere werkzaamheden kent, dan om telken maand te kunnen rapporteeren: dat de rust en orde in dat afgeloopen tijdvak ongestoord bleven; dat het weer afwisselend was, deels regen, deels droogte, en die verder zijn taak vindt in het schriftelijk opbouwen van een fictieven, zóó nooit komenden bloei. Daar zitten er al genoeg van die eenzame en verlaten kontroleurs op onze Buitenbezittingen in de rijkste en schoonste streken der aarde. In hun journalen en andere stukken hebben ze daar verbeteringen, veranderingen gebracht die beduidend zijn, en een handel, een welvaart en vooruitgang van belang; maar in werkelijkheid mochten ze niets doen, en thans zijn de toestanden zóó, dat als na tientallen jaren Europeesch bestuur op die wijze de laatste kontroleur voor goed mocht heengaan, er na weken of maanden, ja soms wel na dagen, geen spoor te vinden zou zijn van het langdurig Europeesch gezag, dan de liniaal, waarmede hij in dienst van zijn land zijn staatjes trok en een gebroken inktkoker.

We moeten van Djambi hetzij een residentie maken, rijk en bloeiend als de residentie Sumatra's Oostkust is, maar zonder vorsten, die in Djambi niet deugen; dan wel een gewest even welvarend als thans de residentie Palembang reeds is geworden.

Bij de nieuwe inrichting moeten we alles eerst goed nagaan, zoodat dat land al weer niet dadelijk een lastpost zij, misschien wel bestemd het te blijven. Nu zal men zeggen: „uitmuntend; maar we moeten het eerst hebben en niet alleen in naam”. Slechts tegenspoed, doorlopende déveine in alles, zou het moeten zijn, die ons belette het rijk ook feitelijk te bezitten.

Met een paar oorlogsschepen en eenige compagniën soldaten ¹⁾ — de Djambiërs moeten de kosten dan maar betalen tot straf voor

---

¹⁾ Naar een vroeger gedane militaire, schatting zouden wel drie of vier bataljons noodig zijn. Zou het dubbel aantal aan compagniën, waarvan een deel in Rawas moet worden gelegerd, niet ruim voldoende zijn, om dat weinig talrijke, zeer slecht bewapende, soms onderling verdeelde volk tot orde te brengen?

al hun felonie; wat de arme Javaantjes dragen, zóóveel moeten ze dan ook maar dragen — en een flink optreden, zullen we verwonderlijk gauw klaar zijn met onzen perfiden vazal. Van oorlogverklaren aan Djambi is natuurlijk geen sprake; men verklaart den oorlog niet aan zich zelf.

Wij proclameeren dan dat er geen sultan meer wordt gesteld over Djambi, maar dat we het Rijk rechtstreeks zullen besturen, en kunnen daarbij redenen te over aanhalen, waarom we dat *moeten* doen.

Men zal ons niet veroordeelen wegens deze proclamatie; zeker ze niet gelijkstellen met de daad van Koning Eduard VII, toen hij zich Heer van en over den Transvaal proclameerde. Wij nemen bezit van het goed met het bloed en door het beleid onzer vaderen verkregen, niet meer mogende toelaten, om zoo duurzame redenen, dat het blijve onder de hoede van den leenman, die het niet beheeren kan, die onmachtig daartoe was en is, en ons schade en schande bracht.

Wat we dan verder doen moeten, het is zéér moeilijk te beslissen voor weifelaars, tobbers en angstvalligen. Voor krachtiger geesten echter zou het zijn, een bevel tot interneering ter hoofdplaats Djambi van alle prins en rijks grooten, van wie men tegenwerking kan verwachten.

Acht men dat te kras of te hard, dan wijs ik er als een voorbeeld op, dat nog zoo heel lang niet geleden de Fransche Regeering bij besluit alle prins en hen behoorende tot families die over Frankrijk hebben geregeerd, uit Frankrijk verbande.

Dat waren heel andere heeren, en was heel wat erger dan interneering!

Dit middel kan gevaarlijk zijn, maar behoeft het daarom niet te zijn.

Waarom zouden die Djambische grooten voor ons lastiger zijn dan de zooveel machtiger prins en van het Bandjermasinsche Vorstenhuis, die zich, dank zij onze waakzaamheid, na de inlijving rustig bleven gedragen te Martapoera?

Zij, die ons lastig zijn, worden naar elders verbannen, b.v. naar de groote Oost, dadelijk en zonder pardon, met weinig inkt maar met veel beslistheid. Nu kunnen de kleine landschappen in de bovenlanden ons den vredespalm komen brengen — dezulke zullen er zijn — en met die, welke na nogmaals daartoe uitgenoodigd te zijn, dit niet willen, kunnen we handelen naar omstandigheden; mits altijd flink, cordaat en afdoende. Bij het alleringingste

molest, den onzen aangedaan, worden er voorbeelden gesteld. Te Soeroelangoen en te Djambi staan de troepen tot bestraffing klaar.

Daar zal wel eens gebruik moeten worden gemaakt van onze wapenen en dat zal goed zijn ook, zéér goed; alleen op de pen en de inkt kan onze toekomst daar zich niet baseeren, daarvoor is het te ver gekomen met dat volk. Maar ik geloof, dat zoodra de snoevende troep, die ons met blanke wapens, donderbussen en ouderwetsche pistolen zal durven weerstaan; ze de scherpste van de tanden des ouden leeuws en de machtige slag van zijn klauw eens of een paar maal heeft gevoeld, zeer spoedig het hoofd in den schoot zal leggen en ons verder weinig of geen last meer zal veroorzaken. Ik wil dit denkbeeld hier niet verder uitwerken. Ik gaf alleen het denkbeeld aan. Schijnbaar los hier neder geschreven, is het een ernstig woord geweest, dat — ik ben er zeker van — door deskundigen gaarne zal worden onderschreven, en dat ook onzen inlanders redelijk in de ooren zal klinken. Wij moeten flink optreden tegenover Djambi. Onze schroomvallige politiek der laatste tijden heeft in Djambi niets kunnen bereiken.
